

УДК 343.982.3

Т. А. ОРЛОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7635-1160>

ПРО РИЗИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Представлено бачення щодо небезпеки застосування вогнепальної зброї поліцейським в умовах дії Закону України «Про поліцію». Надано пропозиції щодо подолання негативної практики і забезпечення безпеки поліцейського від безпідставного притягнення до відповідальності за наслідки виконання службових обов'язків і завдань.

Ключові слова: застосування вогнепальної зброї, небезпека застосування зброї в умовах міста, ризики поліцейського, відповідальність поліцейського.

Законом України «Про поліцію» від 2 липня 2015 року встановлено повноваження поліцейського застосовувати вогнепальну зброю в якості виключного, найбільш суворого заходу примусу. Пункт 4 статті 46 Закону містить чіткий перелік випадків, у яких поліцейський уповноважений застосувати зброю на ураження. Пунктом 6 цієї ж статті вказано випадки, коли зброя може застосована без попередження. Всі названі Законом випадки пов'язані із необхідністю поліцейського захистити своє життя і здоров'я, обов'язком захистити своїх колег, членів сім'ї, пересічних громадян, а також виконати покладені службові завдання такі, як звільнення заручників, затримання правопорушників та інші [1]. Здається начебто все вірно, і Законом встановлено беззаперечні гарантії безпеки поліцейського і права застосовувати зброю впевнено у разі необхідності, але не все так просто!

Ще з часів УРСР серед міліціонерів склалося негласне правило, яке передавалося новим поколінням у відомстві та впроваджується на практиці по цей час, – «будь що трапляється, зброю не застосовуй». Адже багаторічний досвід особового складу правоохоронців свідчить про те, що кожен інцидент застосування вогнепальної зброї міліціонером та поліцейським більш ніж у 90 % випадках закінчується службовим розслідуванням, відкриттям кримінального провадження і обвинувальним вироком за статтею 365 Кримінального кодексу України. Поліцейський, який застосовує вогнепальну зброю, несе вкрай великий ризик бути притягнутим до кримінальної відповідальності за перевищення службових повноважень. Чому склалася така ситуація, і як її подолати? Ми вирішили розібратись, і представити своє бачення вирішення цієї гострої проблеми, оскільки основою реформи Національної поліції, як ми вважаємо, є впевненість кожного поліцейського у тому, що система – це його беззаперечний захист і гарантії матеріального забезпечення його і членів його сім'ї. Адже тільки у таких умовах несення служби можна очікувати високої мотивації і відданості справі охороняти суспільство.

Офіційно на озброєнні поліцейських Національної поліції України знаходиться пістолет Форт-17. Але, як показує практика, на цей час забезпечені ним тільки патрульні поліцейські. Слідчі, оперативні працівники, інспектори превентивної служби отримують для виконання службових завдань під час охорони громадського порядку, чергування у слідчо-оперативних групах пістолет Макарова – ПМ. Обидва пістолети – Форт-17 і ПМ призначені для стрільби набоєм 9 мм. Відповідно тактико-технічної характеристики при пострілі з цих пістолетів вбивча сила кулі зберігається до 300–350 метрів, а прицільна дальність складає відстань лише до 50 метрів. Загальновідомим є факт, що під час набуття навичок стрільби будь-який поліцейський напрацьовує дистанцію ведення вогню до 25 метрів [2].

Відповідно вказаних характеристик та загальновідомих навичок прицільної стрільби (контроль дихання, візуальне утримання мушки у прорізі цілика, повільний натиск на спусковий гачок), під час ведення вогню поліцейський здатен контролювати тільки безпеку дистанції пострілу до 25 метрів. Залишається ще 250–300 метрів польоту кулі, що має вбивчу і руйнівну силу. В умовах будь-якого міста ця дистанція пов'язана із можливою появою людей, транспорту, знаходженням вікон будинків, систем газового обладнання, автозаправок тощо. І ця дистанція не може бути контрольованою поліцейським, адже він – людина. Додамо до цих умов ще здатність рикошету кулі від випадкових перешкод, і отримаємо висновок про неможливість гарантованої безпеки застосування вказаної вище зброї в умовах міста.

Пунктом 9 ст. 46 Закону України «Про поліцію» заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також вогненебезпечних та вибухонебезпечних місцях [1]. Тобто законодавцем повну відповідальність за негативні наслідки виконання завдань поліції покладено особисто на кожного поліцейського.

Дослідження механізму пострілу з пістолетів Форт-17 і ПМ, а також пробивної сили кулі 9 мм, свідчить про те, що навіть прицільний постріл у правопорушника може ушкодити сторонню людину або пошкодити небезпечний об'єкт (наприклад, бак з бензином автомобіля або газопровід будинку). Практичний досвід застосування вогнепальної зброї показує, що більшість випадків застосування зброї поліцейськими пов'язана із вогнем на відстані до 10 метрів. В таких умовах куля, потрапивши у тіло правопорушника, пробиває його наскрізь і продовжує рух, зберігаючи вбивчу силу до 100 метрів. А, на цій дистанції можуть бути вражені люди: пересічні громадяни, заручники, інші поліцейські.

Ці дані дають підстави для висновку про те, що в межах міста застосовувати поліцейським названі види зброї Законом заборонено.

Вирішення зазначеної проблеми, на наше переконання, вимагає системного підходу. По-перше, необхідно розробити проект Закону про внесення змін до Закону України «Про поліцію», і встановити принцип відповідальності держави за негативні наслідки, що завдані законними діями поліцейських при виконанні ними службових обов'язків.

По-друге, необхідно до озброєння Національної поліції додати зброю електрошокової дії типу «тейзер», ефективність якої вже багато років доводиться поліцейськими США. Застосування тейзера не несе ризиків для випадкових перехожих, транспорту, має ефективну зупиняючу і нервово-паралізуючу дію на відстані до 10 метрів по відношенню до правопорушника, при цьому не спричиняє летальних наслідків.

По-третє, необхідно переглянути характеристику набоїв для озброєння поліцейських. Зокрема, впровадити використання патронів з так званими експансивними кулями. Приведемо данні щодо особливостей цих боєприпасів.

Експансивна (від англ. *Expansion* – розширення, розкривання) куля – це особливий вид боєприпасів, що характеризується наявністю в верхній головній частині кулі виїмки. Така будова кулі обумовлює те, що при потраплянні в перешкоду або тіло людини куля нібито «розкривається», міняє напрям руху і стрімко втрачає швидкість.

Історія появи і використання експансивних куль свідчить про те, що ці набої вперше широко використовувала англійська армія під час бойових дій 1897–1898 роках. В ті часи кулі демонстрували вражаючу забійну силу. Поранені солдати не тільки не могли продовжувати бій, їх важко було врятувати від крововтрати і масивних ушкоджень, що спричиняла розгорнута куля, що перекидалась у рановому каналі. Виготовлялись ці боєприпаси на початку XIX століття на одній з британських фабрик, розташованій на території Індії.

Згодом, міжнародною спільнотою було визнано використання експансивних куль негуманним. Так, у 1979 році на Міжнародній конференції ООН по забороні та обмеженню застосування конкретних видів зброї, ці набої були заборонені у використанні збройними силами держав у конфліктах.

Оскільки заборона на використання експансивних куль поширювалась тільки на регулярні армії та військові дії, даний тип боєприпасів залишався на озброєнні органів правопорядку ряду країн. Також експансивні кулі активно використовуються для полювання на середню та велику дичину.

Основною перевагою цих набоїв є знижений ризик рикошету та велика зупиняюча дія. Особливість траєкторії їх руху обумовлює те, що вони завдають максимальних ушкоджень тканинам і органам в тілі людини, спричиняють сильний больовий шок і значну крововтрату, зупинити яку практично неможливо. Експансивні кулі, потрапляючи в тіло, розкриваються всередині, подібно до квітки, при цьому утворюються характерні рвані рани і об'ємні пошкодження внутрішніх органів на тілі людини. Здатність зброї миттєво зупинити нападника, при умові виключення рикошету або пробитті навиліт, найбільш затребувана у проведенні тактичних операцій по затриманні озброєного злочинця, звільнення заручників, ліквідації найманого «кілера» у натовпі або терориста в літаку.

Треба зауважити, що набой з експансивними кулями, не мають ідеальної балістичної форми, тому їх використання ефективне тільки на порівняно коротких дистанціях. Дані боєприпаси офіційно знаходяться на озброєнні правоохоронців в багатьох країнах світу. Зокрема, вони активно використовують підрозділами спеціального призначення. На цей досвід, на нашу думку, слід звернути увагу і розглянути можливість впровадження використання експансивних куль як боєприпасів Національної поліції України.

Підсумовуючи вищевказане, хотілось би зазначити, що представлені нами кроки удосконалення умов несення служби не тільки підвищать рівень особистої безпеки поліцейських, а й стануть гарантіями підвищення безпеки населення й дотримання прав і свобод людини.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 09.04.2019).

2. Савченко О. А. Вогнева підготовка: навч. посіб. Київ, 2012. 158 с.

Надійшла до редколегії 13.04.2019

УДК 351.74(477)

О. В. ПОЛІЩУК,

слухач магістратури факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Д. В. СЕРГІЄНКО,

старший інспектор відділу кадрового забезпечення

Батальйону патрульної служби поліції особливого призначення

Головного управління Національної поліції в Харківській області

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЙ МАЛИХ ОПЕРАТИВНИХ ГРУП

Розглянуто питання забезпечення особистої безпеки поліцейських під час виконання завдань у складі малих оперативних груп у штатних та екстремальних ситуаціях.

Ключові слова: *екстремальні ситуації, екстремальні умови, особиста безпека, поліцейський, Національна поліція, мала група, ризик.*

Актуальність дослідження визначається зростаючою значимістю в сучасних умовах високого рівня індивідуальної та групової бойової готовності, як складової частини професіоналізму співробітників поліції. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції це конституційне право правоохоронців, «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Тому способи та засоби захисту людей, особливо при виконанні службових обов'язків на робочих